

SERİ B CİLT 33

SAYI 1 1983

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ORMANCILIK SORUNLARIMIZ *

Prof. Dr. Abdülkadir KALIPSIZ **

Yüzyılı aşan süreden beri yurdumuz orman kaynaklarını değerlendirebilmek üzere çaba gösterilmektedir. Son kırk beş yıl içerisinde, devletimiz ve ulusumuzca önemli ölçüde özveride bulunulmuştur. Ormancılar da kendilerinden istenilen görevleri başarı ile yerine getirmişlerdir. Buna karşın, ormancılık sorunlarımız çözülmemiş, orman topraklarımız gereğince değerlendirilememiştir.

Burada, ormancılık sorunlarımız ve çözüm yolları, özet halinde belirtilmek istenmiştir.

1. ORMAN VE ORMANCILIK

Orman; yenilenebilir bir doğal varlık, ekolojik bir sistemdir. Bu sistem, doğal faktörler ve çevre koşullarının elverdiği ortamda kendiliğinden ya da insan emeği ile kurulabilmektedir. Ormanın baskın ögesi ağaçlardır. Ormandaki tüm ögeler zaman içerisinde gelişip büyümekte veya değişmekte, birbirini etkilemektedir. Bu olaylar sonucu, ormanda bir birikim (üretim) olmakta ve artıkları: canlı, organik madde, mineral, su, oksijen, ısı vb. halinde output (çıktı) olarak çevreye yayılmaktadır. Ormanda biriken ve output olarak dışarı çıkan ögelerden, etkileşim sonucu doğan olaylardan ormanın içinde ve çevresinde bulunan canlılar ve bu arada insanlar da yararlanmaktadır.

Ölçülü bir yararlanma, ormandaki yaşam düzenini ve doğal dengeyi bozmamaktadır. Ancak, bu yararlanmanın ve dış etkilerin, özellikle böcek-hayvan-yangın ve insan zararlarının ekosistemi yıkıcı boyutlara ulaşması halinde, orman yok olmaktadır! Ormanın yerini daha az değerli olan çalı veya çayır formasyonu almakta ya da bu arazi, toprak taşınması yüzünden kayalıklaşmaktadır.

İnsanlar ormandan: odun, yaprak, reçine, ot, su, mineral, av hayvanı vb. maddeler elde etmektedir. Ayrıca orman; suyu düzenlemek, toprağı tutmak, su taşkını ve çığları önlemek, havayı temizlemek suretile çevre insanının canını-sağlığını ve malını korumaktadır. Özellikle engebeli arazide ve nüfus yoğunluğu fazla olan yörelerde bu hizmetlerin değeri çok büyük bulunmaktadır.

Orman ürünleri yükte ağır-pahada hafiftir. Orman hizmetleri de taşınamaz niteliktedir. Bu nedenle, orman ürünü ve hizmetleri ihtiyacı, genellikle yakın bir çevreden karşılanmalıdır.

* TÜBİTAK'ın düzenlediği 16.2.1983 günlü «Türkiye ormancılığının ana sorunları» konusundaki «Geçici İhtisas Komisyonu» toplantısına tebliğ olarak hazırlanmıştır.

** I.Ü. Orman Fakültesi, Orman Hasılatı ve Biyometri Bilim Dalı

Asırlar boyu nüfus artışı ve yerleşmeler yüzünden, orman alanları daralmış ve çevredeki ormanların doğal üretimi, ihtiyacı karşılayamaz olmuştur. Bu durumda orman ürünleri mal olarak ticari değer kazanmış ve ormanda üretimi artırmak için yatırım yapma gereği duyulmuştur. Böylece, ormancılık mesleği doğmuştur.

Ormancılık, orman toprağından sürekli olarak, en üstün değerde çeşitli mal ve hizmet üreten ve bu üretimi değerlendiren bir işletmedir. Üretim süreci; orman toprağında üretim ve yetiştirme, ürün hasadı ve hizmet oluşturma, ürün işleme ve fabrikasyon, taşıma ve pazarlama, satış ve yöre ihtiyacını karşılama aşamaları halinde gerçekleşmektedir. Bu aşamalar, zincirleme birbirine bağlı (informatik) bir sistem oluşturmaktadır. Her hangi bir basamaktaki aksama, sonucu önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle, ormancılığın bir «bütün», bir «sistem» olarak plânlaması ve yönetilmesi gerekmektedir. Orman dışı açık ve güç korunabilir bir varlık olduğu için, plânlamada ve yönetimde çevre koşulları da önemle dikkate alınmalıdır.

2. TÜRKİYE'DE ORMAN DURUMU VE ORMANCILIK SORUNLARI

Orman envanter sonuçlarına göre, Türkiye yüz ölçümünün % 26 sı orman olarak verilmektedir. Orman alanlarının yurt yüzeyinde eşit bir dağılım göstermesi ve bu ormanların normal bir üretim gücünde bulunması halinde, bu ölçüdeki bir orman alanının Türkiye için yeterli sayılması gerekir.

Oysa, ormanlarımız genellikle sahil dağlarının yüksek yamaçlarında ve çoğu yerleşme merkezlerinin uzaklarında bulunmaktadır. Engebeli arazide bulunan ormanlar «çevre koruması» hizmetleri bakımından çok önemli olup, yoğun bir teknoloji uygulamaya elverişli değildir. Ulaşım olanakları yetersiz, ürünü ormandan çıkarma ve taşıma giderleri çok yüksektir.

Türkiye ormanlarının sadece % 34 (5,3 milyon ha kuru ve 2,7 milyon ha baltalık) orman niteliğinde, kalanı ise ağaçlık ve çalılık halindedir! Kuru ormanları da çoğunlukla ileri yaşlı ve seyrek olup, üretim güçleri düşüktür. Bu yüzden, memleketimiz ormanlarının birim alandaki ortalama yıllık odun artımı ancak 1,4 m³/ha kadardır. Ormanlarımızın onarılması halinde yıllık 3,0 - 5,0 m³/ha artım elde edilebilecektir.

Nüfus artışına ve sosyal gelişmeye koşut olarak, orman ürünü ihtiyacı da artmaktadır. Orman köylülerinin arazisi dar ve verimsiz, iş bulma olanağı kısıtlı ve dolayısıyla geçim düzeyi çok düşüktür. Ormandan tarla açma, hayvan otlatma ve kaçak kesimler yaparak, suç işleme pahasına çevre ormanlarının kurumu ile, yaşamlarını sürdürmektedirler. Oysa bu köylerin kaderi, çevre ormanlarının varlığına bağlıdır!

3. ORMANCILIK UYGULAMALARIMIZ

1937 yılında, doğa yasalarına aykırı bir Orman Kanunu çıkarılarak, hemen uygulamaya konulmuştur. On yıl içerisinde yurt yüzeyinde orman işletmeleri kurulmuştur. 1945 yılında çıkarılan bir kanun ile, tüm ormanlar devletleştirilmiştir.

Devlet orman işletmeleri; ormanlara yerleşmek için gerekli mali kaynağı sağ-

lamak ve artan orman ürünü ihtiyacını karşılamak amaçları ile, ulaşılabilen ormanlarda çoğu kez silvikültür tekniğine de uymayan aşırı kesimlerde bulunmuştur. Doğal ormanların kesiminden elde edilen gelirin büyük bölümü, başka ormanlara ulaşip yerleşmek ve kesim yapabilmek için, yol ve bina yapımına harcanmıştır. Ancak 1950 yılından itibaren, yine de yurt yüzeyinde önem taşımayan bazı ağaçlama çalışmalarına başlanabilmektedir. Böylece, son kırk beş yıl içerisinde yıllık kesim miktarı 3 milyon metreküpten 22 milyon metreküpe çıkarılmış, 80 bin kilometre (Türkiye karayolları uzunluğu kadar) orman yolu ve çeşitli büyüklükte 12 bin bina yapılmıştır. Buna karşılık, kırk beş yılda ağaçlandığı bildirilen alanlar, sadece 0,6 - 0,7 milyon hektar kadardır! Bu alanlardaki başarı durumu da bilinmemektedir.

Orman işletmelerinin bu faaliyetleri, çevre orman köylülerine bir ölçüde çalışma olanağı sağlamıştır. Keza, köylülere bazı yasal haklar tanınmıştır. Fakat bu olanak ve haklar, köylünün yaşam biçimini etkileyecek düzeye ulaşamamıştır.

Yasaya göre 1947 yılında tamamlanması gereken orman sınırlaması bugün de sonuçlandırılmamıştır. Orman sayılan yerleşme yeri çevresindeki ağaçlık ve çalılıklara (bozuk ormanlara) ağaçlama yoluyla sahip çıkılamamıştır. Orman suçlarının kovuşturulması politik baskılarla zaman zaman savsaklanmış, çok sayıda af yasaları çıkarılmıştır. Yine de çoğu orman köylüsü, orman suçu yüzünden ceza evlerine düşmüştür!

Ağaçlama, orman bakımı, gençleştirme, koruma, ürünü ormandan çıkarma, taşıma, işleme ve pazarlama işlerinde bilimsel teknik gereğince uygulanamamıştır. Bu konularda gerekli olan uygulama ve geliştirme araştırmaları, istatistik ve bilgi toplama çalışmaları, amaca uygun biçimde ve yeter ciddiyette yürütülememiştir.

4. UYGULAMA VE ARAŞTIRMA BAKIMINDAN ÖNERİLER

Dışa açık bir sistem olan ormancılığın düzenlenebilmesi için - özellikle memleketimiz koşullarında, çok yönlü ve ayrıntılı bir «yöneylem» araştırmasına başvurmak gerekmektedir. Böyle bir araştırma yapılamamış olduğu için, burada sadece genel bilgi ve gözlemlere dayanılarak, kişisel görüşlerimiz aşağıda özet halinde açıklanmıştır.

— Ormancılık sektörünün özlenen düzeye ulaşamamasının başlıca nedeni, çevrenin olumsuz etkileridir. Bu etkilerin kaynakları: ormanlarımızın doğal durumunun elverişsizliği, memleketin ve özellikle ormanlık bölgelerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşüklüğü, genel yönetimin bozukluğu ve politik etkiler, orman yasasının gerçeklere uymaması olarak sayılabilir. Ormancılık sektörünü plânlama ve yönetimde, bu koşullar birer veri olarak kabul edilmek durumundadır.

— Ormancılık sektörü, çevrenin olumsuz etkileri de dikkate alınarak akla uygun ve gerçekçi biçimde plânlanmalı, bu plân tam olarak uygulanmalıdır. Plânlamada öncelik kriterleri olarak: orman ürün ve hizmetlerinin olduğunca yerinde ve zamanında karşılanması, orman sayılan boş veya seyrek ağaçlı orman topraklarının en kısa zamanda ağaçlanması ve ileri yaşlı meşcerelerin gençleştirilmesi, bu faaliyetlerin ormanların doğal - sosyal - ekonomik konumlarına göre öncelik sırası ile yürütülmesi, «yapılabilir» görülen en etkin bilimsel tekniklerin seçilmesi vb. ilkeler düşünülebilir.

— Ormancılık, çok çeşitli çevre faktörleri ile etkileşim halindedir. Bu suretle, orneğin; halk sağlığı, doğal kaynaklar, millî savunma, sanayi, ticaret, turizm, tarım, hayvancılık vb. yurt sorunları ve politikaları ile yakından ve her biri ile aynı ölçüde ilişkili bulunmaktadır. Ormancılıktan beklenen çok yönlü yararlanmanın gerçekleştirilebilmesi için, bağımsız ya da Başbakanlığa bağlı bir örgüt tarafından yönetilmelidir. Bu örgütün denetlenmesinde; görülen hizmetler yanında, orman alanındaki olumlu ve olumsuz değişimler de önemle dikkate alınmalıdır!

— Bugünkü durumu ile ormanlarımızdan sağlanabilen gelir, ormancılığın yatırım ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu yüzden, ormancılık sorunlarımızın çözüm anahtarı olan «ağaçlama» faaliyeti için yeterli kaynak ayrılamamaktadır. Oysa, ağaçlama sayesinde boş orman toprağı hemen üretime geçirileceğı gibi, işlendirme yolu ile orman köylüsünün ekonomik durumu da bir ölçüde düzeltilebilecektir. Bu nedenle; genel bütçeden fon ayırarak, Orman İdaresinin mali yükleri ve karşılıksız yardım yükümlölükleri olduğunca hafifletilerek ve olanaklarından en büyük pay ayrılarak, geniş ölçüde ağaçlama faaliyetlerine hemen başlanmalıdır!

— Çoğı sektörde olduğu gibi, ormancılığımızda da maalesef klâsik bilgiler bile gereğince uygulanamamaktadır. Bu durumda, bilimsel araştırma yolu ile yeni bilgiler elde etmek, yarar getirmemektedir! Kanımca, öncelikle: uygulama ve demonstrasyon örnekleri, meslek içi eğitim, teknik çalışmaları denetim yolları ile, teknik elemanlar klâsik bilgilerini kullanmaya zorlanmalıdır. Ayrıca, karar verme ve plânlama faaliyetleri için gerekli istatistik bilgilerin toplanması, envanter ve survey araştırmaları, yardımcı tabloların düzenlenmesi gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmalar, bilimsel denetim altında yürütülmelidir. Ancak bu aşamada uygulama ve geliştirme araştırmalarına ihtiyaç duyulacak ve uygulamaya yarayışlı araştırma konuları saptanabilecektir. Kuşkusuz, kullanılmayan bir aracın eksiklerini söyleyebilmek, olanaksızdır.